

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr inż. Filipa Napierały

Wybór szkoły średniej o profilu zawodowym z perspektywy absolwentów,
napisanej pod kierunkiem dr hab. Marka Walancika, prof. AWSB
w Akademii WSB,
Dąbrowa Górnicza 2025

W związku z decyzją Rady Dyscypliny Naukowej Pedagogika Akademii WSB o powołaniu mnie na recenzentkę rozprawy doktorskiej pt.: *Wybór szkoły średniej o profilu zawodowym z perspektywy absolwentów*, zlecającą przygotowanie stosownej oceny rozprawy doktorskiej pana mgra inż. Filipa Napierały zapoznałam się szczegółowo z jej tekstem i na tej podstawie przedstawiam uwagi, spostrzeżenia i refleksje na temat pracy.

Uwagi ogólne

Podjęta przez mgra inż. Filipa Napierałę tematyka badawcza wpisuje się w niezwykle istotny współcześnie obszar procesu edukacyjnego przygotowującego jednostkę do wykonywania konkretnego zawodu, poprzez nabycie wiedzy i praktycznych umiejętności, ułatwiających wejście na rynek pracy i dalszy rozwój zawodowy. Podjęta problematyka jest niezwykle ważna, gdyż obejmuje funkcjonowanie współczesnej młodzieży oraz planowanie przez nią przyszłości w zmieniającym się świecie. Badania dotyczące problematyki przyszłości młodzieży zajmują istotne miejsce wśród przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych.

W prowadzonych przez siebie analizach doktorant szczególnie mocno akcentuje kontekst społeczno-kulturowy i zmienność współczesnego świata i rzeczywistości, w której funkcjonuje młodzież stojąca przed wyborem ścieżki edukacyjno-zawodowej.

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska stanowi dobry przykład wielowątkowych analiz składających się na poszukiwanie coraz to nowszych i bardziej efektywnych rozwiązań w zakresie kształcenia zawodowego we współczesnym, dynamicznie zmieniającym się świecie.

Temat pracy związany z problematyką kształcenia zawodowego młodzieży ukazanego z perspektywy absolwentów wpisuje się w kanon bardzo potrzebnych aktualnie opracowań. Złożoność przedstawionej tematyki wyboru szkoły średniej o profilu zawodowym pozwala czytelnikowi spojrzeć na kształcenie zawodowe przez pryzmat doświadczeń wyrażanych w opiniach uczestników badania. Wyniki eksploracji badawczych mogą sprzyjać skutecznemu planowaniu przyszłych działań na rzecz polepszenia edukacji zawodowej, odpowiadającej potrzebom współczesnego rynku pracy. Dynamiczny rozwój kształcenia zawodowego oraz zmieniającego się świata, z którymi mierzy się obecnie edukacja, generują potrzebę poszukiwania rozwiązań innowacyjnych modernizujących i doskonalących proces edukacyjny.

Formalna ocena struktury pracy

Rozprawa doktorska ma prawidłową i czytelną strukturę oraz logiczny układ treści, podyktowany przyjętą przez Autora koncepcją teoretyczno-metodologiczną badań. Odpowiada on standardom przyjętym dla dysertacji doktorskich z zakresu nauk społecznych. Praca obejmuje 256 stron tekstu. Składa się z części teoretycznej, metodologicznej i empirycznej, opatrzonej wstępem oraz podsumowaniem i wnioskami. Dodatkowo zawiera bibliografię (ss. 220-237), wykazy tabel, wykresów i rysunków (ss. 238-244) oraz załączniki: kwestionariusz ankiety i dyspozycje do wywiadu (ss. 245-256).

Dysertację rozpoczyna *Wstęp*, w którym pan mgr inż. Filip Napierała rzeczowo uzasadnia podjęcie tytułowego zagadnienia oraz wskazuje na potrzebę prowadzenia badań w zakresie podjętej problematyki. Podkreśla, że (...) *nie znajdujemy w literaturze przedmiotu opisu badań prezentujących bezpośrednio lub pośrednio czynniki decydujące o wyborze szkoły średniej o profilu przez uczniów, którzy dokonali tego wyboru. Opracowania, które zostały opublikowane do dnia dzisiejszego, zazwyczaj skupiają się na innych obszarach badawczych lub nie zgłębiają szerzej problemu* (s. 14).

Część teoretyczna pracy składa się z 4 rozdziałów: 1. *Rozwój człowieka w wieku młodzieńczym i czynniki determinujące wybór szkoły*; 2. *Kształcenie zawodowe według różnych perspektyw*; 3. *Zmieniający się techniczny świat nauki*; 4. *Działanie społeczne w świetle wybranych teorii socjologicznych* (ss. 17-142). Tę część pracy oceniam bardzo pozytywnie.

Autor w pierwszym rozdziale wnikliwie i skrupulatnie charakteryzuje m.in. problematykę wyboru szkoły średniej o profilu zawodowym, analizuje czynniki determinujące wybór szkoły, omawia rolę rodziny, nauczycieli i doradców zawodowych w procesie dokonywania tego wyboru, motywację i cele edukacyjne uczniów. Rozdział drugi zawiera analizę teoretyczną różnych perspektyw kształcenia zawodowego rozwijających się na przestrzeni lat. W trzecim rozdziale omawia przemiany technicznego świata nauki w zakresie m. in.: genezy i elementów struktury Technopolu, koncepcji Trzeciej fali Alvina Tofflera, rozwoju mikroelektroniki i nanoelektroniki, charakterystyki Infuture Institute, Metawersum oraz Sztucznej Inteligencji. W rozdziale czwartym ukazane zostały analizy dotyczące działań społecznych z perspektywy trzech teorii socjologicznych, takich jak: pragmatyzm Johna Deweya, teoria racjonalnego wyboru i równowaga pomiędzy interesem jednostki, a dobrem wspólnoty. Szkoda, że Autor rozpoczynając rozdział 4. nie uzasadnia wyboru omawianych teorii socjologicznych spośród innych. Pojawia się pytanie czym podyktowany był ten wybór?

Po lekturze części teoretycznej rozprawy stwierdzam, że jej Autor wykazał się znaczną dociekliwością i sumiennością oraz czytaniem i dobrą znajomością zgłębianej problematyki.

Do bardzo ważnych elementów prac naukowych należy rozdział metodologiczny. Autor zdaje sobie z tego sprawę wykazując starania o precyzyjne i obszerne ujęcie opisu własnych badań. Celem badań uczynił *eksplorację, opis i wyjaśnienie czynników decydujących o wyborze szkoły średniej o profilu zawodowym z perspektywy absolwentów* (s. 147).

Precyzyjnie określił problemy badawcze. Główny problem ujął w pytaniu: *Jakie są czynniki wyboru szkoły średniej o profilu zawodowym z perspektywy absolwentów?* (s. 148). W odniesieniu do problemu głównego sformułował osiem problemów szczegółowych. Zrezygnował z formułowania hipotez.

W przeprowadzonych przez siebie badaniach, mgr inż. Filip Napierała prawidłowo zastosował metody sondażu diagnostycznego i obserwację oraz techniki ankiety i wywiadu częściowo ustrukturyzowanego (s. 149-150).

Zanim doktorant przystąpił do właściwego badania przeprowadził badania pilotażowe, którymi objął 30 osób. Umożliwiły mu między innymi weryfikację narzędzi badawczych pod kątem ich trafności i rzetelności, a także zidentyfikowanie nieprzewidzianych trudności. Otrzymane wyniki uwzględnił w przygotowaniu właściwego arkusza zastosowanego w badaniach. We właściwym badaniu ankietowym wzięło udział 129 absolwentów szkół średnich o profilu zawodowym. Z 15 nauczycielami przeprowadzone zostały wywiady. Terenem badań był obszar województwa wielkopolskiego. Otrzymany materiał empiryczny doktorant poddał analizie statystycznej. W ocenie części metodologicznej pracy nasuwa się uwaga dotycząca

zawarcia informacji o doborze i charakterystyki próby badawczej w dwóch podrozdziałach: 5.4. *Dobór i charakterystyka próby badanej* (s. 151-152) oraz 5.5. *Charakterystyka badanej próby* (s. 152-156). Nie widzę potrzeby rozdzielania tych treści na dwa odrębne podrozdziały, ponieważ podrozdział 5.4. zajmuje niespełna dwie strony, a tytuły wskazanych podrozdziałów sugerują ten sam zakres treściowy w odniesieniu do charakterystyki próby badawczej.

Szczegółowa analiza uzyskanych wyników badań została zawarta w rozdziałach od 6 do 8. Zgromadzony materiał empiryczny okazał się interesujący i wartościowy poznawczo. Autor odpowiedzialnie analizuje kolejno wyniki badań w zakresie:

- wiedzy młodzieży w momencie aplikacji do szkoły ponadpodstawowej dotyczących m.in.: kształcenia zawodowego, charakterystyki wybranego zawodu oraz wiedzy o programie kształcenia na wybranym kierunku zawodowym;
- źródeł wiedzy i roli doradztwa zawodowego w wyborze szkoły ponadpodstawowej;
- doświadczeń absolwentów szkół ponadpodstawowych o profilu zawodowym i rekomendacji dotyczących promocji kształcenia zawodowego.

Okazuje się, że ponad 2/3 badanych absolwentów posiada niedostateczną wiedzę na temat kształcenia zawodowego w Polsce, ok. 80% respondentów posiada niski poziom wiedzy na temat wybieranych zawodów, a 73,6% badanych oceniło, że decyzja o wyborze kierunku zawodowego była oparta raczej na zainteresowaniach lub sugestiiach innych osób niż na pełnej wiedzy o programie kształcenia (s. 157-173). W kwestii doradztwa zawodowego podobny odsetek absolwentów miał dostęp i skorzystał z niego ((39,5%), jak również miał dostęp i nie skorzystał (36,4%). Niespełna co czwarty ankietowany deklaruje brak dostępu do doradztwa zawodowego. (s. 174). Do najistotniejszych czynników związanych z wyborem szkoły ponadpodstawowej o profilu zawodowym należą: Internet, Rodzina, Rówieśnicy. W rozdziałach empirycznych znajdują się cytaty wypowiedzi nauczycieli, z którymi prowadzone były wywiady.

Na uwagę zasługuje fakt, że w analizach ilościowo-jakościowych Doktorant ukazuje związki i korelacje pomiędzy różnymi zmiennymi. Ukazuje to zróżnicowanie poglądów respondentów. Szkoda jednak, że w części metodologicznej nie zostały sformułowane problemy badawcze o charakterze zależnościowym oraz hipotezy badawcze, a także nie wskazano zmiennych i ich wskaźników. Ułatwiłoby to badaczowi wykrywanie związków przyczynowo-skutkowych i tym samym podniosłoby walory naukowe badania.

Warto podkreślić kompetentnie prowadzoną dyskusję uzyskanych założeń i rezultatów badawczych. Analiza zgromadzonego materiału jest wnikliwa. Materiał badawczy

Autor przedstawia w sposób logiczny i przejrzysty, ilustrując go tabelami oraz wykresami. Pozytywnie oceniam również styl narracji.

Interdyscyplinarność podjętej problematyki wymagała od mgr inż. Filipa Napierały rozległej refleksji. Na podkreślenie zasługuje praca, jaką Doktorant włożył w przygotowanie, przeprowadzenie i przeanalizowanie wyników badań oraz opracowanie dysertacji. Warto zwrócić uwagę na Jej dbałość o wielowymiarowe rozpoznanie problemu na każdym etapie, obiektywizm i rzetelność. Bogaty przegląd piśmiennictwa polsko- i obcojęzycznego został umiejętnie wykorzystany w całej dysertacji. Autor ma świadomość wielości kontekstów i uwarunkowań z perspektywy których dokonuje analiz, wykazując przy tym rzetelność, dociekliwość i ciekawość poznawczą jako cechy konstytuujące tożsamość młodego naukowca.

W poddanej ocenie pracy zatytułowanej *Wybór szkoły średniej o profilu zawodowym z perspektywy absolwentów* można dostrzec wiele pozytywnych i znaczących aspektów, które zostały wskazane w niniejszej recenzji – w tym aktualność i znaczenie praktyczne podjętej problematyki.

Recenzowana rozprawa spełnia wymagania stawiane tego typu pracom określone w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742, z późn. zm.). **Wnoszę więc o jej przyjęcie i dopuszczenie pana mgr inż. Filipa Napierały do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora.**